



Kultuvrra- ja
dásseárvvodepartemænnta

Doajmmapládna

Sámenálsodime ja nuppástime doajmmapládna 2025–2030

Sisadno

Ávddábágo	4
1 Álggo	6
Nannit bargov rasisma ja nuppástime vuosstij: majt vuorot ráddidus	6
2 Makkir dájmajt jáhtuj biedjap	9
Vuorodimsuorgge 1: Ságastallam ja demokratijja mij doajmmá	9
Vuorodimsuorgge 2: Máhtto ja máhtudagá	10
Vuorodimsuorgge 3: Jasskavuohta ja sihkarvuohta	11
3 Duogásj	12
Sáme Vuonan	13
4 Hásstalusá	14
Máhto ja máhtudagá vájlluji	14
Álmmuga guotto sámij vuosstij	15
Nuppástibme ja nálsodibme	15
Medijáássje ja vassjesága internehtan	16
Sáme máttijn unneplågo identitiehtajn	17
Rasisma, nuppástime ja nálsodime vájkkudusá	17
5 Sáme identitiehtav nannit	18
Kultuvrra, valástallam ja luojvoj suorgge	18
Rijkajgasskasasj aktisasjbarggo	18

Ávddábágo

Ráddidus sihtá miján galggá dássásasj ja moattebelak sebrudahka mij la jasska gájkajda. Dálla biedjap ávddán vuostasj nasjávnnálasj doajmmaplánav sámenálsodime ja nuppástime vuosstij. Dánna li 32 dájma ma galggi dákkir nálsodimev ja nuppástimev hieredit.

Sámegiellaj, kultuvra ja sebrudakiellemá ævto li nanniduvvam ájge milta, ja ábbálasj dádjadibme ja diedulasjvuohtha sámij birra l lassánam. Sáme mánájgárde ja sáme giellaáhpadibme l ájnas oasse sámegiellaj ja sáme identitiehta nannimis. Sáme festivála, dájdda, ja sáme æjvvalimsaje li sámegiellaj, kultuvrav ja sebrudakiellemav nannim.

Sæmme báttá diehtep vássám ájge vierredagojs li háve báhtsám. Duohtavuoda- ja sábadimkommisjávnná l átsádam gáktu vuona oajválattjaj politihkka l læhkám sámij, guojnaj/ vuonasuobmelattjaj ja miehtsesuobmelattjaj hárráj, ja gáktu dárojuhttempolihkka l vájkkudam maŋŋela gá lãhpadváj. Vuona stáhta bieles ánoj Gånågis Harald ándagis dárojuhttempolihkka ávdås gálgádismáno 7. bieje 1997. Basádismáno 12. bieje 2024 ánoj Sturradigge ándagis daj vierredagoj ávdås majt dárojuhttempolihkka dájda juohkusijda buvtij.

Átsádimme vuosedi gáktu ieneplohkoálmuga nievres guotto máhtti vihpat vájku almulasj politihkka l rievddam. Sámenálsodibme ja nuppástibme la ájn stuurra gássjelisvuohtha sebrudagán. Dat nievres lãhkáj vájkkut sidjij gesi dát njuolggá guosská ja sebrudahkaj állesvuohthan. Ájnegis ulmutja ihkap balli ietjasa vuojnojt javllamis, sáme identitiehtasa vuosedimes jali almulasjvuodan oassálasstemis. Sebrudakdásen li nálsodime ja nuppástime fáron gáttojt bisodimen ja nannimin, aktan nierbadimev legitimierimin.

Návti ij galga liehket Vuonan. Mijá aktisasj ávdåsvåsståduv la huksat gájka sáme dåbdi sij li jasska ja sebrudahteduvvi.

Ráddidus vijddåsit barggá nannimin ja ådåsmåhttemin rahtjamusåjt rasisma, nálsodime ja nuppástime vuosstij tjerda ja åsko diehti. Sámenálsodime ja nuppástime doajmmapládna la oassen dát bargos. Ráddidus la tjuovvovasj gálmå badjåsasj vuorodimijt mierredam dán bargo hárráj: 1) ságastallam ja demokratijja mij doajmmå, 2) máhtto ja máhtudagá ja 3) jasskavuohtha ja sihkarvuohtha

Ráddidus gijttå juohkkahattjav guhti l viehkedam oajvvadusåjt doajmmapládnaj. Sierralãhkáj gijttep Sámedikkev ja sáme birrasijt gudi li árvulasj vásåduvåjt ja máhttojt mijåjt juogadam. Då ájåduvå li midjij læhkám ájnnasa váj lip buvtåm buorre dájmajt jåhtuj biedjat.



Ráddidusá bieles,

Jonas Gahr Støre
stáhtaministar

Lubna Jaffery
kultuvrra- ja dássádusministar

Erling Sande
suohkan- ja smáv bájki ministar

Kari Nessa Nordtun
máhttoministar

Emilie Enger Mehl
justijssa- ja gergasvuodaministar

Jan Christian Vestre
varresvuoda- ja huksoministar

Tonje Brenna
barggo- ja sebrudahttema ministar

Geir Pollestad
ednambarggo- ja biebbmoministar

Kjersti Toppe
mánáj- ja familljaministar

Terje Aasland
enersijjaministar

Oddmund Hoel
forsknings- og høyere dutkam- ja
alep oahppoministar

Espen Barth Eide
álggorijkaministar

Bjørn Arild Gram
suodjalusministar

Trámsån, áđájakmáno 14. bieje 2025

Álggo

Sámenálsodime ja nuppástime doajmmaplánajn nanni ráddidus bargov nálsodime ja rasisma vuosstij mij sámijt ládá. Dát la vuostasj nasjávnašasj doajmmapládna sámenálsodime ja nuppástime vuosstij.

Nannit bargov rasisma ja nuppástime vuosstij: majt vuorot ráddidus

Ráddidus ájggu nannit ja ádåsmahttet bargov rasisma, nálsodime ja nuppástime vuosstij tjerda ja åsko diehti. Ráddidus sihtá gájka galggi dábbdát sij li jasska ja galggi bessat oassálasstet vájku gudi li. Miján galggá demokratijja mij buoragit doajmmá ja gånna nubbe nuppev vieledip. Ájggop joarkket bargov tsieggit máhtov ja máhtudagájt rasisma ja nuppástime birra sebrudagá iesjgeŋga suorgijn. Juohkkahasj galggá bessat moalgedit, valla ij aktak galga nálsoduvvat suv tjerda jali åsko diehti. Ájggop joarkket sebrudagáma nannit ja huksat mijá guovdásj árvojt: luohtádus, dássádus ja demokratijja. Juohkkahattjan la ávdåsvásstádus sámenálsodimev ja nuppástimev binnedit, sæmme dagu ietjá rasisma ja nuppástime slájaj gáktuj.

Dát doajmmapládna gullu dáj sæhkáj: *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024-2027, Handlingsplan mot antisemittisme 2025-2030 ja Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025-2030* ma almoduvvin basádismánon 2023, basádismánon 2023 ja javllamánon 2024.

Bajebun nammaduvvam ulmij milta la ráddidus mierredam gálmma aktisasj vuorodimijt doajmmaplánajn antisemittisma, muslimmavasje ja sámenálsodime ja nuppástime vuosstij:

1. Ságestallam ja demokratijja mij doajmmá
2. Máhtto ja máhtudagá
3. Jasskavuohta ja sihkarvuohta

Dán doajmmaplána dájma li dáj vuorodimij milta juogeduvvam.



Gávvá: Sametinget

Doajmmapládna galggá liehket dynámalasj. Ieme dájma ihkap duolliduvvi ja ádá báhtali, duola dagu gá tjuovvolip Stuorradikke mærrádusáv Duohtavuoda- ja sábadimkommisjavná rappártá hárráj. Dájma tjadáduvvi daj rudáj ma juo li daj departementaj budsjehtajn masi dát guosská.

Doajmmaplána barggo

Sámedikke doajmmapládna sámenálsodime vuosstij 2022-2025 almoduváj 2022 moarmesmano. Akta dájmajs doajmmaplánan lij gájbbedit *nasjavnálasj* doajmmaplánan sámenálsodime vuosstij.¹

Dát doajmmapládna l tjáleduvvam sámenálsodimev ja nuppástimev binnedittjat. Departementaj rastá lip hæhttum barggat váj doajmmapládna vuonet nasjavnálasj ja aktisasj bargov.

Sámedikke siegen lip barggam váj oadtjum lip fágalsj dárjav ja oajvvadásjt, ja váj doajmmapládna l buoragit sáme birrasij tjanáduvvam. Ráddidus la tjadádam gálmma rabás tjáhkanimijt gulátjit majt álmuk sihtá: Oslon, Ájluovtan ja Guovddagæjnon. Duodden lip guovdásj organisasjavnáj ja akteraj tjáhkanaddam, daj gaskan dágástallamtjáhkanibme Trámsán ja tjáhkanime Plassjen/Rørosin. Álmuk la aj bessam tjálatattjat ájádusájt sáddit, ja birrusij 40 aktera li oajvvadásjt buktám.

¹ Sámedigge, 2022.

Máhttovuodo nannima diehti l
Folkehelseinstituttet dahkam systematihkalasj
jáhtelis gáváv dassta makkir dutkam gávnnu
sámenálsodime ja nuppástime birra Vuonan,

Svierigin ja Suoman mañemus lågev jagijt.²
Duohtavuoda- ja sábadimkommisjávna
rappártta l aj læhkám ájnas máhttovuodo.

Rasisma, nuppástibme ja vassjesága/nálsodibme

Dássádus- ja nuppástimlágan definieriduvvá
nuppástibme návti: gå soames nievrep
láhkáj giehtadaláduvvá gå iehtjáda juokkirak
vidjura diehti mij la sujna.³ Dát gåhtjoduvvá
ulmutjijt njuolgga sieradit. Máhtta aj liehket
nuppástibme jus juoga mij vuojnunagi galggá
liehket sáemmi juohkkahattjaj ajtu ulmutjijt
sierat avtat jali moattet nuppástimvuodoj
milta ma lágan tjuodtju. Dát gåhtjoduvvá
tjiegaduvvam sieradibme.⁴

Mij guosská buojkuldahkaj *rasisma*, de ij dasi
gávnnu akta ájnna ábbálasj dádjadibme, ja
dat ij la lága baktu mierreduvvam sáemmi
láhkáj dagu nuppástibme. Vassjevillamusá
ja vássjekriminalitehta stráffamærrádusájda
gulluji alvos rasistalásj javllamusá ja dago,
valla rasisma ij la lágajn definieriduvvam.
Mij la aktisásj rasisma dádjadusájn la jáhkká
ájnegis ulmutja máhtti juohkusij binneduvvat,

lehkus dát juogos dakkir mij boahotá
nasjonalitiehtasj, gåktu vuojnnu, kultuvrra,
tjerdalásjvuohhta jali ássko.⁵

Stráffalága §185 li vassje javllamusá
gå náginav ájto, bilkkeda, jali vasjeda,
doarrádalá jali álbeda sijá: muohtobájno
jali makkir nasjávnnáj jali tjærddáj
gulluji, ássko jali iellemvuojnno,
seksuellak luonndo, sjiervveidentitehtta
jali sjiervveávdđånbuktem, jali
doajmmahieredime diehti.

Vassjesága ja nálsodibme definieriduvvá álu
vijddasappon gå dat mij stráffalága vuolláj
gullu. *Vassjesága/nálsodime* li javllamusá ma
stigmatisieriji, iebdedi, nálsodi jali ájtti, ja
ma javladuvvi ájnegis ulmutja jali juohkusa
vuosttij álles juohkusa dábdomerka milta
(duola dagu sámij vuosttáj).⁶

² Folkehelseinstituttet, 2024.

³ Dássádus- ja nuppástimlága § 7, gehtja § 6.

⁴ Dássádus- ja nuppástimlága § 8, gehtja § 6.

⁵ Skorgen aktan iehtjáda, 2023.

⁶ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

Makkir dájmajt jáhtuj biedjap

Vuorodimsuorgge 1: Ságastallam ja demokratijja mij doajmmá

Aktisasj æjvvalimsaje binnedi gáttojt, ja nubbe nubbáj ienebut luohitet ja suv vielet. Ráddidus jáhtuj biedjá moadda dájmajt ságastallamijt ja kultuvra dádjadimev nannitjit, sámenálsodimev ja nuppástimev binnedittjat.

1. Ásadi aktisasjbarggoforumav sámenálsodime ja nuppástime hárráj
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

2. Sámedikke ja Sámij oahppiiråde siegen barggat oassálasstema diehti
Divna departementa

3. Nannit doarjjaárnigav rasisma, nuppástime ja vassjeságaj vuosstij
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

4. Nannit dårjav Stopp hatprat:aj
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

5. Hiebadit familljarádemodellav sáme familjajda
Mánáj- ja familljdepartemænnta

6. Nannit vuosstálasstemfámov gællásij vuosstij
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

7. Dilev láhtjet rabás ja diehte ságastallamij
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

Vuorodimsuorgge 2: Máhtto ja máhtudagá

Moaddásijn li álbeduvvam ja stereotijpalasj vuojno sámij birra. Ráddidus biedjá jáhtuj moadda dájmajt ma galggi máhtov ja duodastimev nannit sáme kultuvra birra, ja sámenálsodime ja nuppástime birra.

8. **Gæhttjalit sierra bagádallamdievnastusáv Nuorttalij-Vuonan**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

9. **Tjoahkkít diedoht gáktu rasissma, nuppástibme ja vassjesága sebrudakoassálasstemij vájkkudi.**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

10. **Tjadádit ádá átsádimev gáktu álmuk ájádallá sámij birra**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

11. **Lápptit máhtudagáht suohkanijn sámenálsodime ja nuppástime birra**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

12. **Diedoht juohket e-oahppamkursa birra dássádusá, sebrudahttema ja moattebelakvuoda hárráj**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

13. **Sámij ja nasjávnašasj unneplágoj birra ienebut giehttot**
Suohkan- ja smáv bájkij departemænnta

14. **Doarjjot jasska ja hávsskes mánájgárdij ja skávláj ávdánahttemav, ja bahojdimij hieredit ja ganugahttet**
Máhtodepartemænnta

15. **Dahkat doarjjaressursajt mánájgárdij ja skávláj sáme sisano bargguj**
Máhtodepartemænnta

16. **Nannit demokratijaáhpadimev, lájttális ájádallamav ja oahppij oassálasstemav mierredimen**
Máhtodepartemænnta

17. **Álgadit ádá álles vuogádagáv mánájgárdij ja skávláj barggij máhttolápptimij**
Máhtodepartemænnta

18. **Doarjja mánájgárdij ja skávláj bájkálasj máhttolápptimij**
Máhtodepartemænnta

19. **Evaluerit Dembra:v**
Máhtodepartemænnta

20. **Ráfe- ja almasjrievtesvuoda guovdátijht doarjjot**
Máhtodepartemænnta

21. **Vijddásappot ávdđánahttet ung.no:av**
Mánáj- ja familljdepartemænnta

22. **Nannit moattebelakvuoda máhtudagáv varresvuoda- ja huksodievnastusáj jádediddij gaskan**
Varresvuohta- ja huksodepartemænnta

23. **Dahkat nuorttasáme telefávnnaálinjav stuovvásin**
Barggo- ja sebrudahttemdepartemænnta

24. **Nuorttasámeigiella barggogiellan – Nav Ávjovárri aktisasj barggo Guovddagæjno ja Kárásjjágá gaskan**
Barggo- ja sebrudahttemdepartemænnta

25. **Nannit máhtov sáme sebrudagáj sjiervij ja seksualitiehta moattebelakvuoda hárráj**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

Vuorodimsuorgge 3: Jasskavuohta ja sihkarvuohta

Juohkkahasj vuona sebrudagán galggá dábddát sán la jasska ja sihkar, vájku guhtimusj le. Juohkkahasj galggá bessat moalgedit, valla ij aktak galga nálsoduvvat suv tjerda jali ásko diehti.

26. **Tjadádit sierra átsádimev gáktu sámedikkepolitihkkára nierbaduvvi ja ájteduvvi**
Kultuvrra- ja dássádusdepartemænnta

27. **Ádásmahttet bagádusáv vassjeságaj, nálsodime ja ájtoj hárráj politihkkárij vuosstij**
Suohkan- ja smáv bájkiij departemænnta

28. **Lasedit sáme giela ja kultuvra máhtov ja dádjadimev politijjan**
Justijssa- ja gergasvuoda departemænnta

29. **Politijja galggá ienebut berustit ja máhttet vassjekriminalitiehta birra sámij vuosstij**
Justijssa- ja gergasvuoda departemænnta

30. **Tjoahkkit ja dáhtájt ja analysierit vassjekriminalitiehtav sáme vuosstij mij la politijjajda diededuvvam**
Justijssa- ja gergasvuoda departemænnta

31. **Hiebadit diedojt ja daj juohkemav sámeigelajda politijjan**
Justijssa- ja gergasvuoda departemænnta

32. **Nannit ságastallamav politijja ja sáme birrasij gaskan**
Justijssa- ja gergasvuoda departemænnta

Duogásj

Sáme li iemeálmuk gejj ieme duobddága li Vuonan, Svierigin, Suoman ja Ruossjan.



Gávvå: Sametinget

Sáme Vuonan

Merustallama galla sáme gávnnu, li gaskan 50 000 gitta 80 000, dan duogen makkir kriterihijt adná.⁷ Lenemusá Vuonan árru, ja sij árru lándav miehtáj. Jagen 2023 lidjin 23 488 ulmutja Sámedikke jienastusláhkuj tjáleduvvam. Moadda sáme ælla jienastusláhkuj tjáleduvvam.⁸

Vuodna lij vuostasj lánnda værárdin mij ratifisierij ILO-konvensjåvnåv iemeálmugij rievtesvuodaj hárráj. Konvensjåvnå milta la sámijn rievtesvuoha kultuvrasa bisodit ja vijddásappot ávdđánahttet, ja dan milta galggi oajválattja dájmajt jáhtuj biedjat ma dáv bargov doarjju.⁹ Jagen 2023 mierredij Stuorradigge vuodoláhkaj tjállet sáme li iemeálmuk, dán tjuottjodusá nanna «Vuonarijka stáhtta l sihke sámij ja dáttjaj duobddágij nali tsieggiduvvam».¹⁰

Dárojduhttempolitihkka

1800-lågo gassko rájes ja gitta 1970-lågo loahppaj sjaddin sáme gierddat dárojduhttempolitihkav man ájggomus lij sámijt vuona sebrudahkaj assimilerit. Dárojduhttempolitihkka merkaj sáme galggin guodet gielasa, åskosa ja ietjá vidjurijt kultuvrastis. Moadda sáme guoddi vássám ájge giehtadallamav oassen ietjasa identitiehtas.¹¹

Duohtavuoda- ja sábadimkommisjåvnå

Duohtavuoda- ja sábadimkommisjåvnå Stuorradikkes nammaduváj 2018 biehtsemáno åtsådittjat dárojduhttempolitihkav ja vierredagojt sámij, guojnaj/vuonasuobmelattjaj ja miehtsesuobmelattjaj vuosstij.¹² Kommisjåvnå buvtij rappårtåstis biehtsemáno 1. biejve 2023; *Dokument 19 (2022-2023) Duohtavuoha ja sábadibme – dárojduhttempolitihka sámij, guojna/vuonasuobmelattja ja miehtsesuobmelattjaj vuosstij ja vierredagoj njuolggima vuodo.*

Kommisjåvnå vuoset vájku dárojduhttempolitihkka l almullattjat lårpaduvvam Vuonan, de li moadda dago, guotto ja sebrudakstruktuvra majda dárojduhttempolitihka vájkkudij, joarkeduvvam. Kommisjåvnå l aj vuosedam vierredago ájn vihpi, sierraláhkáj gå Vuona sáme, guojna/vuonasuobmelattja ja miehtsesuobmelattja nuppástuvvi ja e dånkkiduvá.¹³

Stuorradigge giehtadaláj Duohtavuoda- ja sábadimkommisjåvnå rappårtåv basádismáno 12. biejve 2024 ja mierredin návti: «Stuorradigge dájna duodaj ándagis ádnu daj illastimij ávdås ma dárojduhttempolitihka diehti dagáduvvin sámij, guojnaj/vuonasuobmelattjaj ja miehtsesuobmelattjaj vuosstij. Dájna ádnu Stuorradigge ándagis ávdep stuorradikkij dájmalasj rálla ávdås dárojduhttempolitihkan, ja dånbdåstip miján la ávdåsvásstádus dassta gånktu dát politihkka l juohkusijda ja ájnegisájda vájkkudam.»¹⁴

⁷ Bufdir, u.å.

⁸ Sametinget, u.å.

⁹ ILO-konvensjåvnå nr. 169 (1989).

¹⁰ Hoelseth, 2023.

¹¹ Folkehelseinstituttet, 2024; Dokument 19 (2022–2023).

¹² Innst. 408 S (2017-2018).

¹³ Dokument 19 (2022-2023), s. 42.

¹⁴ Innst. 30 S (2024-2025) mærråduus 15.

Hásstalusá

Sámenálsodibme ja nuppástibme la ájn stuorra gássjelisvuohta sebrudagán. Moadda sáme guoddi vássám ájge giehtadallamav oassen ietjasa identitiehtas, ja moattes ájn váseidi guottojt, nálsodimev ja nuppástimev ienepláhkoálmugis ja ietjá sámijis.

Máhto ja máhtudagá vájlluji

Danen gå dárojuhttempolitihkka I vihpam moadda tjuohte jage de vuona ienepláhkoálmuk ij heva máhte sámij, guojnaj/vuonasuobmelattjaj ja miehttsesuobmelattjaj birra.

Sáme allaskávlá tsuojggidus

Jus máhtudagá sáme giela, kultuvra ja iellemdile vádnuni, de dassta máhtti sjaddat gátto ja nuppástibme.¹⁵ Vuona almasjrievtesvuodaj institusjávnná (NIM) átsádjij guottojt nágin guoradallamin jagen 2022 ja gávnnin 30 prosenta álmugis e majdik jali viek binnáv

diehti sámij birra, ja 49 prosenta javlli ettjin majdik jali viek binnáv áhpa sámij birra skávlán.¹⁶

Mánájárde ja skávlá li ájnnaša nannitjit máhtov sáme kultuvra birra. Sáme oahpestiddij vásádusáj guoradallam vuoset oahpestiddje vuojnnin tjielgga tjanástagáv oahppij ja áhpadiddje máhttodáse gaskan ja makta nuppástin jali vastet ságastin sámij birra. Oahpestiddje buorebut barggin daj oahppij ja áhpadiddij siegen gudi juo máhttin vehi sáme kultuvra birra ávdutjis.¹⁷

¹⁵ Folkehelseinstituttet, 2024.

¹⁶ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

¹⁷ Walsh-Knarvik, 2023.



Gávvå: Sametinget

Álmmuga guotto sámij vuosstij

Ep galga gierddat sáme nálsoduvvi, givseducuvi, nuppástuhteducuvi ja vassjeságajit gulli. Galggap nubbe nuppev doarjjot, ja diededit jus dájt gullap. Valla ij la álkke. Danen hæhttup kultuvrav ja dâhkkidimev biggit mij dav doarjju.

Rossen tjielte (Røros kommune) tsuojggidus

Sáme sjaddi ájn gierddat gáttojt ja nievres guottojt ieneplâhkoálmugis. NIM:a átsádimen javlli 64 prosenta sijájs gudi li vásstedam, sámijt buorren adni, madi 3 prosentajn la nievres gávvå sámijs. 30 prosentajn e sámijt buorren jalik nievrren ane.¹⁸ Muhtem rappárttå

Amnestys vuoset dábálamos nievres guoddo sámij vuosstij Facebooka kommentárrasajijn la sáme li ávddånime ja ádâájggásasj ávddånime hieredussan. Dát sierraláhkáj Fovsen-ássjáj tjanáduvvá.¹⁹

Nuppástibme ja nálsodibme

Sáme sjaddi gierddat ienep nuppástimev, givsedicimev, dierredimev ja ájtojt gå álmuk ietján.²⁰ Nágin guoradallamin sámij gaskan gudi lidjin 16-31 jagága, javllin 41 prosenta sij dâbdi ietjas nuppástuvvam *nágin bále jahkáj* ja 26 prosenta li nuppástimev vásedam *akti*. Birrusij lahkke sijájs javllin nuppástuvvin dâssju dan diehti gå li sáme.²¹

¹⁸ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

¹⁹ Analyse & Tall, 2023.

²⁰ Folkehelseinstituttet, 2024.

²¹ Hansen & Skaar, 2021.

Gávnnuji moadda vuoge gáktu nálsodit ja nuppástit, tjuolobágoj ja verbála illastimij rájes gitta ájtojda, dierredibmáj ja vassjekriminalitiehttaj.²² Duohtavuoda- ja sábadimkommisjávnná vuoset rappártáns *ilá állo l dássta*. Gierdasj dávk avtav jali guokta vájves kommentára, valla gá li nav moadda de la vájvve.²³

Samehets.no

2024 vuoratjismáno almodij Sámedigge Politijjadirektoráhta siegen næhttabielev samehets.no. Sámenálsodibme máhtta stráffuduvvat. Bagádalle vuoset gáktu máhtta politijjajda diededit, gáktu diedet ja gáktu máhtta politijjajda tsuojgistit jus sámenálsodimev vihtanasstá.

Regionála sieradusá

Madi nuorttalabbo boahdá, dadi ienep nálsodibme l. Nuorttalin ij la desti sáhka diehtemahtesvuodas mav jáhtelit máhtta duollit, ájnat farra la siján gudi nálsodi bias, siján la vissa gávvá/dádjadus sámij, ja válljiji dav sámij vuosstij adnet.

Sámedikke nuorajpolitihkalasj nammadusá tsuojggidus

Doajmmaplána bargo bále lip ájttsam gávnnuji tjielgga regionála sieradusá mij guosská gáktu sáme nálsoduvvi ja nuppastuhteduvvi. Moaddása li vuosedam iehkedabbo dábddu jasskadabbo gáptijn váttatjit Oslon gá Tråmsån, ja madi nuorttalabbo boahdá, dadi ienep nálsodimev váse da. Siján gænna l nanos sámevuohta, sierraláhkáj ællosáme, javlli gávnnu állu nuppástibme sihke ienepláhkosebrudagás ja sáme birrasij gaskanisá.²⁴

Medijáássje ja vassjesága internehtan

Edna nálsodibme sosiála medijájn dáhpáduvvá. NIM:a átsådibme vuoset 15 prosentá sijájs gudi li vásstedam li vuojnám/gullam vassjeságav/ nálsodimev sámij vuosstij, ja birrusij lahkke sijájs li dav internehtan ja sosiála medijájn vuojnám. Kommentára li álu tjanáduvvam biggimprosjevtajda dagu bieggaturbijna ja gruvvodájma, ja miehtse ja guohtomednamij rievtesvuodajda.²⁵

²² Folkehelseinstituttet, 2024.

²³ Dokument 19 (2022-2023).

²⁴ Folkehelseinstituttet, 2024.

²⁵ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.



Gávvá: Sametinget

Muhtem rappárttá mav Amnesty la tjállám vuonet kommentára nievres guottoj ja stereotijpaj lassánin vargga 10 prosentaj njuolgga Fovsen-ássje diehti, ja akta juohkka nælját tjálos sámij birra Facebookan la negatijvva.²⁶

Sáme máttijn unneplágo identitiehtajn

Moatte unneplágojda gullut máhtta liehket duodde hásstalussan ja ihkap tjoahkkájbiejaduvvam jali guovte gierde nuppástibme.²⁷ Sáme gudi seksuála unnepláhkuj gulluji ihkap ietjasa dábdi marginaliseriduvvam sáme birrasin. Sáme

birrasijn la sjaddam álkkep liehket bânjo duola dagu danen gå dálla li ienep bânjo sáme ávddågávvá, ja dáhpádušá dagu Sápmi Pride.²⁸

Sij gudi li doajmmahiereduvvam ihkap váse di varresvuoda átsádušime e sámegeiellaj gávnnu, ja viehkenævo ælla sámijda hiebaduvvam. Dássta ihkap sjaddá lásep varresvuoda dievnastusájda ja ietjáj dárbulasj doarjjaj bessat, ja juogos ájn vil marginaliseriduvvá.²⁹

Rasisma, nuppástime ja nálsodime vájkkudusá

Nálsodibme ja nuppástibme viek nievres láhkáj vájkkudi. Sáme gudi li nuppástuhteduvvam javlli sij ienebut rahtji varresvuodajn gå sij gudi ælla nuppástuhteduvvam.³⁰ Jus ij almulasj ásadusájda luhteda de ihkap dát aj boahte buolvajda joarkeduvvá váj nuorap sáme aj e desti almulasjuohtaj luhteda.³¹

Vassjesága sámij vuosstij soajtti buktet balov ja *moalgedimvájbbamav*.³² Jus nágin jiena ja perspektijva systematihkalattjat álgus stieggiduvvi, de dat binnet moalgedimfriddjavuodav ja rabás ja diehtte almulasj ságastallamav.³³

²⁶ Analyse & Tall, 2023.

²⁷ Fladmoe m.fl., 2019.

²⁸ Stubberud m.fl., 2018; Løvold, 2015; Hansen & Skaar, 2021.

²⁹ Olsén et al., 2018.

³⁰ Folkehelseinstituttet, 2024.

³¹ Midtbøen & Lidén, 2015; Dokument 19 (2022-2023); Wollscheid m.fl., 2021.

³² Dokument 19 (2022-2023), s. 620.

³³ NOU 2022: 9, s. 188.

Sáme identitiehtav nannit

Sáme æjvvalimsaje dagu festivála, valástallamdáhpádusá ja nuorttarijkaj æjvvalimsaje nanniji sáme identitiehtav.

Kultuvrra, valástallam ja luojvoj suorgge

Kultuvrra-, valástallam- ja luojvoj suorge doarjju aktisasjuodav ja gierddisvuodav ja bukti tjehpudagájt ja muossádimijt ma máhtti liehket ájnna iellema tjadá. Kultuvra, valástallama ja luojvoj suorge oassálasstem nanniji aj sáme identitiehtav, ja máhtti nuppástime vuosstij suoddjit.

Valástallama baktu bæssá sáme sebrudahka máhtudagájt ja tjehpudagájt áddá buolvajda joarkedit, ja dat aj sáme gielav nanni. Sáme kultuvrraárbbe, dájdá ja giella identitiehtav hábbmiji. Sáme kultuvrrainstitusjávna, dagu musieja ja teáhttara, sáme festivála ja kultuvrradáhpadusá li jasska ariená ja æjvvalimsaje ma hávsskes iellemav ja buorre varresvuodav ávdedi.

Rijkajgasskasaj aktisasj barggo

Suoma, Svieriga ja Vuona oajválattja li sáme vidjurij hárráj aktan barggat 1964 rájes, gá Nuorttarijkaj aktisasj barggoavtadahka sáme- ja ællobargoj vidjurij hárráj ásaduváj. Suoma, Svieriga ja Vuona sámedikkepresidenta ja minisstara gudi sáme vidjurij ávdás vásstedi li jage 2000 rájes aktelt tjáhanaddam, ja Suoma, Svieriga ja Vuona sámedikke li aktisasj aktisasj barggoásadusáv dahkam, Sáme parlamentarijkasaj ráde.

AN:a iemeálmugij rievtesvuodaj tjielggidis (UNDRIP) mierreduváj AN:a állestjáhkanimes jagen 2007, vuona oajválattja ja Sámedigge dav nannusit doarjjun. Manemus jagijt lip barggam vág iemeálmuga galggi buorebut gullut AN:an, vág da institusjávna ma iemeálmugijt ávdásti máhtti ietjas namán akkreditieriduvvat ja navti bessat oassálasstet daj sajijn gánná ássje ma sidjij guoski, giehtadaláduvvi. Vuona oajválattja li vissjalit ságastallamijda sæbrram ja doarjjop iemeálmugijt vág galggi bessat ienebut oassálasstet.





Almodam: Kultuvrra- ja dásseárvvodepartemænnta

Almulasj ásadusá bessi duodde prienntiduvvam girrijt
dáppet dirngut:
Departementaj sihkarvuoda- ja dievnnoorganisasjávnná
publikasjoner.dep.no
Telefávnná: 22 24 40 00
Prienntimnummar: V-1054 Julevsámegiellaj

Prienntim: 01/2025 – Galla prienntiduvvam: 50

